

MUTAFAKKIRLAR IJODINI O‘RGATISHDA INNOVATSION TA’LIM TEKNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH

To'raqulova Hilola Xo'janazarovna

Surxondaryo viloyati Denov tumanidagi

81-maktabning ona tili va adabiyot fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: Maqola umumta’lim maktablari adabiyot darslarida ulug‘ so‘z san’atkorlari Navoiy va Bobur ijodlarini o‘rgatishda innovatsion ta’lim texnologiyalaridan samarali foydalanish orqali ma’nolar xazinasini atalmish mumtoz adabiyot bo‘stonidan o‘quvchilarni baxramand etish to‘g‘risida yozilgan.

Kalit so‘zlar: mumtoz adabiyot, g‘azal, texnologiya, ma’naviyat, meros.

Bu ona zaminda ko‘plab buyuk insonlar yashab kelajak avlod uchun ulkan ma’naviy, tarbiyaviy meros qoldirganlar. Ushbu ma’naviy merosni o‘qib, o‘rganib millatimizga xos bo‘lgan fazilatlarni ong-u shuurimizga yanada ko‘proq singdirib boramiz. Ayniqsa, Alisher Navoiy va Zahiriddin Muhammad Bobur ijodiyoti tom ma’noda chin insoniy fazilatlarni o‘rgatuvchi maktab. Umumta’lim maktablari adabiyot darslarida mumtoz adabiyot namoyondalari ijodini o‘rganishda innovatsion ta’lim texnologiyalaridan foydalanish, ta’lim sifati va samaradorligini oshirishda katta ahamiyatga ega. Bu jarayonda ko‘plab innovatsion texnologiyalarni qo‘llash mumkin.

“Ikki qismli kundalik” usuli o‘quvchilarning yozma nutqni rivojlantiradi. Masalan, Navoiy g‘azallarini ham ilmiy jihatdan, ham badiiy jihatdan tahlil qilish 45 daqida vaqt mobaynida qiyin, albatta. O‘quvchilarga g‘azalning faqat bir baytini tahlil qilish topshiriladi va ular ketma-ketlikda g‘azal baytlarini tahlil qiladilar. Bu usulni qo‘llash orqali biz darsda barcha o‘quvchilarning faol ishtirok

etishiga erishamiz. Qolaversa, ular mumtoz asarlarning ramziy ma’nolarini tushunishga o‘rganadilar.

Fikr	Sharh
Mehr emas, ohim o‘tidin ko‘kka yetmish bir sharar, Ayb emastur gar desam: “Dam ursam afloq o‘rtanur”. (mubolag‘a san’ati.) A. Navoiy	Alisher Navoiyning baytida oshiqning sevgilisi hajrida chekkan iztiroblari g‘oyatda kuchaytirilib tasvirlangan: ko‘kdagi quyosh oshiq yerda chekkan oh o‘tining bir uchquni emish. Bu bo‘rtirilgan tasvir tufayli oshiq qiyofasi, ruhiy holati, ichki olami, qalbida mavj urgan ehtirolari ta’sirchan, jozibali ifodalangan. Bu xil tasvir shartli ekanini his qilamiz, uning vositasida yoridan ayrilgan inson kechinmalarining eng yuqori darajasini

	aqlan anglashimiz mumkin, hamda oshiq qalbining iztiroblari haqiqatdan ham nihoyat darajada kuchli ekaniga ishonch hosil qilamiz.
--	---

“SWOT tahlil”- inglizcha soʻzlarning qisqartmasidan hosil boʻlgan. U bitta masalaning toʻrt qirrasini koʻrib chiqish imkonini beradi.

S - strength – **kuch**

W - weakness – **zaiflik**

O – opportunities – **imkoniyat**

T- thereat – **xavf-xatar**

Bu usuldan ham adabiyot darslarida keng foydalanisa boʻladi. Masalan, Alisher Navoiyning “Farhod va Shirin” dostonidagi asar qahramonlarini quyidagicha tahlil qilish mumkin.

“FARHOD VA SHIRIN” DOSTONIDAGI XUSRAV OBRAZIGA “SWOT- TAHLIL” USULI ASOSIDA TAVSIF BERISH

K (kuchli jihatlari)

Hukmdor sifatida katta
qudratga ega

Z (zaif tomonlari)

Hamma narsani zoʻrlik
va boylik hal qiladi deb
oʻylaydi

I (imkoniyatlari)

Kuch bilan Shiringa
egalik qilishi mumkin

X (xavf-xatarlari)

Oʻgʻli Sheruyaning
axloqsizligi, otasini hurmat
qilmasligi hamda qoʻl
ostidagilarning noroziligi

“FARHOD VA SHIRIN” DOSTONIDAGI FARHOD OBRAZIGA
“SWOT- TAHLIL” USULI ASOSIDA TAVSIF BERISH

K (kuchli jihatlari)

Z (zaif tomonlari)

Jismoniy imkoniyatlari,
Ko‘p hunar egasi ekanligi,
ma‘naviy barkamolligi

Ishonuvchanligi, sodda
beg‘uborligi

I (imkoniyatlari)

X (xavf-xatarlari)

Egallagan hunarlari va muhoraba
qilish salohiyati tufayli dushman
qo‘shinini butunlay yo‘q qilishi
mumkinligi

Ishonuvchanligi va soddaligidan
yovuz kuchlarning foydalanishi

Bu metodni o‘qituvchi ijodiy yondashib davom ettirgan holda yakunlashi kerak. Ya’ni aytilgan tavsiflardan hayotiy, badiiy umumlashma chiqarib, xulosaga kelish topshirig‘ini berishi mumkin. Masalan, Xusrav haqidagi fikrlardan insonga tegishli hokimiyat, kuch-qudrat, cheksiz boylik ma‘naviy tubanligi bois uning zaif tomonining yuzaga kelishiga sabab bo‘lishi mumkin ekan. Aynan Xusravning hukmdorligi, cheksiz cherik va katta xazinaga egaligi uning ojizligi bo‘lmish hamma narsani zo‘rlilik, boylik hal etadi deb o‘ylashiga olib kelgan.

Farhod uchun xos bo‘lgan ishonuvchanlik, sodda beg‘uborlik bir qarashda doimo simpatiya uyg‘otuvchi xarakter xususiyat bo‘lib ko‘rinadi. Lekin ular qahramon tushib qolgan muhitga ko‘ra zaifligining atributlari tarzida namoyon bo‘ldi. O‘quvchilarga shuni singdirish kerakki, demak, ijobiy yoki salbiy, go‘zal yoki xunuk ko‘ringan narsalarning haqiqiy bahosi ba‘zan inson tushib qolgan muhit, bu muhitda kishi o‘zini qanday tutishi yoki unga yuzma-yuz kelgan insonlarning munosabatidan kelib chiqib, boshqacha qiymat, baho olishi mumkin. Bunday ijodiy yechim, xulosa orqali o‘qituvchi shogirdlarini chigal, g‘oyat murakkab, hamisha jumboq kishilik turmushiga tayyorlaydi, ularga turli hayotiy vaziyatlar, turfa sajiyali insonlar bilan yuzlashganda eng to‘g‘ri yo‘l yoki qarorni tanlay bilish muhimligini singdiradi.

“FSMU” – texnologiyasidan munozarali masalalarni hal etishda, bahs-munozaralar o‘tkazishda yoki o‘quv seminari yakunida o‘quvchilarning o‘quv mashg‘ulotlari hamda o‘tilgan mavzu va bo‘limlardagi ba‘zi mavzular, muammolarga nisbatan fikrlarini bilish maqsadida, o‘quv rejasi asosida biror-bir bo‘lim o‘rganilgach qo‘llanilishi mumkin. Chunki bu texnologiya o‘quvchilarni o‘z fikrini himoya qilishga, erkin fikrlashga o‘rgatadi. Bu usul orqali sinfdan bahs-munozara

tashkil etilib, o‘quvchilarni ma’naviy, ruhiy, intellektual va kreativ rivojlantirish, kamolotga intiltirish, hayot davomida mustaqil o‘qib-o‘rganish, jamiyatda bo‘layotgan voqea, hodisa va jarayonlarga daxldorlikni his etish va ularda faol ishtirok etish, vatanga sadoqatli, insonlarga mehr-oqibatli hamda umuminsoniy va milliy qadriyatlarga e‘tiqodli bo‘lishga o‘rgatiladi.

Vazifa: Bobur ruboiylari yuzasidan fikringizni bayon eting.

E – Bobur ruboiylarining ko‘pchiligi hasbi hol xarakterida.

S – Vatandan bosh olib chiqib ketishiga majbur bo‘lgan shoir o‘z ruboiylarida hayotda ko‘rgan ozorlarini, boshidan o‘tkan qiyinchiliklari hamda qalbda tuygan yurt sog‘inchini boshqa janrlarda bo‘lgan kabi ruboiylarida aks ettirgan.

M – Tole’ yo‘qi jonimg‘a balolig‘ boldi,

Har ishniki ayladim, xatolig‘ bo‘ldi.

O‘z yerni qo‘yub, Hind sori yuzlandim,

Yo rab, netayin, ne yuz qarolig‘ boldi.

Baxtim yo‘qligi jonimga balo bo‘ldi, deydi shoir. Chunki baxtsizlik uni vatanidan ayirdi. Demak, uning baxti-vatanda bo‘lishdir. Ikkinchi satrda nima ish qilgan bo‘lsam, xato bo‘ldi, deydi u. Vatanni tashlab chiqishi xatto, uning uchun jonini bermagani va boshqa ellarga bosh olib ketishi xato. O‘z yerni qo‘yib, Hindiston tomon ketishi taqdirida bor edi. Ana shu ayriliqni yuz qarolig‘ deb bilgan Bobur.

U – Bobur vatandan ayrilmaslikni baxt deb bilgan. Umr bo‘yi o‘z yurtiga qaytishni orzu qilib yashagan

Xulosa o‘rnida aytish mumkinki, yoshlarimiz ulug‘ mutafakkirlar hayoti va ijodini qanchalik chuqur va puxta bilsa, ma’rifat, ezgulik, komillik sirlarini o‘shancha kengroq egallaydi. Navoiy va Boburning sehrli so‘zlarini qalbiga o‘rnatgan odam, odamiylik sharafi va kuch-quvvatini idrok etadi. Mutafakkirlarning saboqlariga amal qilgan kishi xalqning dard-u tashvishlarini yengillatishga bel bog‘laydi, ilm-ma’rifatni-nodonlik va jaholatga qarshi qurol o‘rnida ishlatadi. Ko‘ngliga shunday ishonch g‘olib bo‘lgan odamlar soni jamiyatimizda qancha ko‘paysa, insonlarning bilib-bilmay qilgan xato va muammolari kamayib boradi. Ulug‘ allomalarimizning ibratli faoliyati bugun istiqlool farzandlari uchun har tomonlama ibrat maktabi vazifasini o‘taydi.

Foydalanigan adabiyotlar:

1. Hojiahmedov A. Aruz nazariyasi asoslari. Toshkent, 1998.

2. Hojiahmedov A. Maktabda aruz vaznini o‘rganish. Toshkent: O‘qituvchi. 1995.

3. Jumaniyozova M.T., Ishmuhammedov R.J. Ta’limda pedagogik texnologiyalardan foydalanish. –Toshkent: Iste’dod, 2012.

4. Alisher Navoiy. Mukammal asarlar to‘plami. 20 tomlik. Xamsa: Farhod va Shirin. – T.: 1991-yil
5. Nuriddinov M. “Boburiylar sulolasi”, “Fan” nashriyoti, T-1994.

